

Lunds universitet  
Institutionen för lingvistik  
Allmän språkvetenskap  
C-uppsats  
HT 2004

# Genusbyten

*– en fallstudie av romanska språk*

*– framlagd för ventilering 2005-01-19 –*

Sofia Söderberg  
Handledare: Gerd Carling

# INNEHÅLL

1. Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.2 Disposition	3
2. Bakgrund	4
2.1 Genussemantik	4
2.2 Interna orsaker till genusbyte	6
2.3 De romanska språkens historiska utveckling	8
3. Latinet	10
3.1 Nominal utveckling	10
3.2 Urvalet latinska ord	12
4. Stammar och analyser	14
4.1 Ändelsers genuskorrelation i de romanska språken	15
4.2 Statistiska resultat	17
4.3 Stamindelningar och deras analyser	17
4.3.1 <i>-ōrem</i> och <i>-orem</i>	18
4.3.2 <i>-ntem</i>	20
4.3.3 <i>-inem</i>	21
4.3.4 <i>-rem</i>	22
4.3.5 <i>-ātem</i>	23
4.3.6 <i>-iōnem</i>	24
4.3.7 <i>-ōnem</i>	24
4.3.8 Övriga neutrala substantiv	24
4.3.9 Övriga genusbyten	26
5. Avslutande diskussion	27
5.1 Sammanfattning	27
5.2 Slutsatser	27
6. Bibliografi	29
6.1 Lexika	29
Bilagor	

# 1. INLEDNING

Genus är i indoeuropeiska språk en semantisk nominalklassificering som är morfologiskt implicerad. Detta innebär att ett substantivs genus är inherent och uttrycks huvudsakligen i substantivets ändelse men bekräftas genom dess dependenter.

Om ett substantiv byter genus har någonting antingen hänt med ordet självt i relation till andra inom systemet, eller så är det hela systemet som fallerar. Språkssystem innehåller som bekant alltid undantag, och så länge språk lever kommer systemen att fortsätta vackla. Morfologin bryts ner; ändelserna får stryka på foten. Ett genusbyte kan morfologiskt motiveras av att ändelsen

- i) domineras av ett annat genus
- ii) visserligen domineras av samma genus men motbevisas av ett mycket frekvent ord
- iii) inte domineras av något genus
- iv) förekommer i mycket låg grad och tvekan därmed uppstår.

I latinet fanns tre genera: maskulinum, femininum och neutrum. Latinets språkutveckling kan följas relativt väl. De största språken som har utvecklats ur latinet och lever med nationell status idag är: franska, italienska, spanska, portugisiska och rumänska. Alla dessa språk, utom rumänskan,<sup>1</sup> har förlorat genuskategorin neutrum. Jag ämnar undersöka de fyra förstnämnda språkens genusdistribution med utgångspunkt från latinet.

Rumänskan har påverkats starkt geografiskt av övriga balkanspråk och kan därför inte anses ha samma grad av jämförelsevärde som de andra nämnda språken. Därför lämnar jag detta språk utanför mitt urval.<sup>2</sup> Man skulle även kunna tänka sig att inkludera romanska språk som inte har nationell status, exempelvis katalanska samt olika så kallade dialekter, såsom sardiska. Jag har valt att begränsa mig, delvis i brist på utrymme, men framförallt på grund av att dessa språk, i avsaknad av status, historiskt inte har dokumenterats på samma sätt som ovan nämnda språk. Dessutom torde de inte skilja sig nämnvärt i genusattributionen då de ofta har mycket stark anknytning till något av de nationella språken.

Följande genusbyten är logiskt möjliga (M = maskulinum, F = femininum, N = neutrum):

---

<sup>1</sup> Rumänskans neutrala genus böjs emellertid enligt maskulint mönster i singular och enligt feminint i plural; jämför italienskans böjningsmönster för latinska neutrala substantiv i avsnitt 4.1.

<sup>2</sup> Fortsättningsvis kommer jag att använda mig av termen ”romanska språk” och därmed syfta på de relevanta språken i denna uppsats, dvs. franska, italienska, spanska och portugisiska.

<b>M</b>		>F	>N
<b>F</b>	>M		>N
<b>N</b>	>M	>F	

**Tabell 1.1:** Logiskt möjliga genusbyten.

De logiska möjligheterna är sex stycken, men enbart fyra är relevanta eftersom de aktuella romanska språken inte längre har kvar genuskategorin neutrum. Förutom denna genusdistribution finns möjligheten att ett substantiv har två alternativa genus, vilket kan ha två orsaker:

- i) ordet är bundet till biologiskt genus och
  - a) har redan två varianter
  - b) får en ytterligare form istället för att den ena formen får stå som *default* för båda könen;
- ii) ordet har två homonymer som man vill skilja på genom att ge dem olika genera till följd av att:
  - a) ordet har genomgått en semantisk delning
  - b) två ord genom ljudförändringar har fått samma form (och kanske har de redan olika genera).

När de morfologiska förklaringarna inte räcker till kan man försöka med semantiska. Finns det andra, semantiskt besläktade ord som kan ha påverkat ordet i en viss riktning? Kan bytet motiveras av de olika generas ursprungliga semantiska distribution? Har ordets betydelse förändrats på ett sätt som kan påverka genusvalet hos talarna?

## 1.1 SYFTE

Målet är att förklara varför substantiv byter genus, med hjälp av att studera de romanska språken komparativt och diakront. Förklaringarna till genusbyte kan eventuellt stödja sig delvis på den semantiska förklaringen av genus som grammatiskt fenomen; studiet av genusbyte bör i längden kunna ge någonting tillbaka som kan leda till en förståelse av indoeuropeiskt genus.

Ett urval frekventa latinska ord undersöks och analyseras i den mån genusbyten har skett i något eller några av språken franska, italienska, spanska och portugisiska. Jag ämnar att i möjlig mån titta på ordens morfologiska och semantiska utveckling och dra slutsatser som kan säga något om vad som bestämmer ett ords genusbyte.

## 1.2 DISPOSITION

Kapitel 1 är en presentation av ämnet. Här nämner jag något kring genus som nominalkategori, de olika urval som jag har tvingats göra bland de romanska språken, frågeställningarna som styr upplägget av uppsatsen samt uppsatsens syfte.

I kapitel 2 beskriver jag bakgrunden till undersökningen: genus som semantisk kategori, tänkbara orsaker till genusbyte som grund till analyserna senare samt de romanska språkens historiska utveckling.

En överblick av latinets konstruktion av genus i förhållande till dess morfologi ges i kapitel 3. Där motiveras sedan urvalet latinska ord för undersökningen som följer, och där redovisas också statistik kring latinets morfologiska klasser och deras utveckling i förhållande till sina genera.

Den egentliga undersökningen, analysen av de latinska orden samt den komparativa undersökningen av deras genusbyten hos de romanska språken, utgörs av kapitel 4. Här redovisas urvalet för undersökningen samt dess resultat i statistisk och analytisk form.

Kapitel 5 utgörs av en avslutande sammanfattning samt slutsatser.

Kapitel 6 innehåller bibliografin.

Därefter följer bilagorna som utgör materialet för studien som redovisas i kapitel 4.

## 2. BAKGRUND

Jag ämnar att i detta kapitel ge en grundläggande översikt över den ursprungliga semantiken kring indoeuropeiska genera (2.1), över interna (morfologiska, semantiska och syntaktiska) orsaker till genusbyte (2.2) samt över de romanska språkens utveckling (2.3). Allt detta behandlar jag i sådan utsträckning att analyserna (i avsnitt 4.3) av fall med generiska byten ska kunna följas lättare, där eventuella appliceringar utgör förklaringar.

### 2.1 GENUSSEMANTIK

Indoeuropeiska språk har tre sätt att modifiera substantiv på: numerus, kasus och genus. Detta tar sig morfologisk form och följs av dependenter, såsom artiklar och adjektiv.

Numerus har i romanska språk (såsom i latin) två alternativ, singular och plural, och något av dessa kan väljas för vilket räkningsbart substantiv som helst.

Kasus har en funktionell betydelse i satsen och väljs därefter.

Genus kan inte väljas utan finns inherent i substantivet. Liksom numerus är det semantiskt betingat, och faktiskt är det besläktat med numerus. Till att börja med står maskulinum och neutrum i motsats till varandra i det att det förra innebär individualitet och det senare kontinuitivitet. I begreppet individualitet återfinns räknelighet och odelbarhet – det motsatta gäller för kontinuitivitet: oräknelighet och delbarhet.<sup>3</sup> Ett individuellt ord kan vara 'stavelse'; den kan finnas i flertal ('stavelser') och delar man på den är en del inte längre en stavelse, utan ett ljud eller en bokstav. Ett kontinuitivt ord är 'vatten': man kan inte räkna flera stycken (och det tar inte heller någon pluraländelse) och delar man på det består delarna fortfarande av 'vatten'.<sup>4</sup>

Zubin och Köpcke<sup>5</sup> har undersökt neutrums roll i tyskan som en form som används där naturligt genus inte är känt eller inte står i någon explicit motsatt relation till ett annat genus. Tyskan är ett av de indoeuropeiska språk som har kvar genuskategorin neutrum, och kanske hade latinet en liknande funktion, nämligen den som ska utvecklas närmare här.

Ord på så kallad basnivå<sup>6</sup> är individuella men relativt ospecificerade, exempelvis 'björn', medan överordnade ord<sup>7</sup> är kollektiva och innefattar de förra, till exempel 'djur'. Underord-

---

<sup>3</sup> Se Unterbeck (1999).

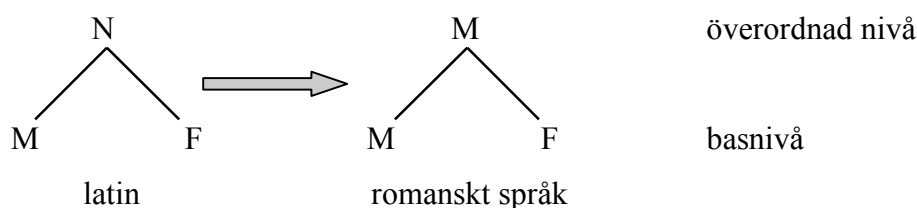
<sup>4</sup> Exempelen är hämtade från Aristoteles, *Metafysik* 4.2.1014a.

<sup>5</sup> Zubin & Köpcke (1986).

<sup>6</sup> 'Basic level'.

<sup>7</sup> 'Superordinates'.

nade ord<sup>8</sup> är å andra sidan mer specificerade än basnivåord: 'svartbjörn'. I tyskan tar basnivåord genus maskulinum eller femininum. Överordnade ord är däremot neutrala (undantag är möjliga att förklara). Jämför här med latinets neutrala *animal* 'djur' och dess maskulina eller feminina basnivåord, samt med det neutrala *arbor* 'träd' och dess feminina ord på basnivå. Om ett liknande förhållande gällde på ett likartat generellt sätt i latinet kan man tänka sig att maskulinum blev den naturliga arvtagaren till den neutrala överordnade kategorin när det neutrala genuset försvann, i egenskap av *default*-genus, och inte bara när det morfologiska förhållandet så implicerade (se vidare 3.1). Figur 2.1 illustrerar denna process.



**Figur 2.1** Tänkbar förändring när neutrum försvann från latinet.

Ihop med kontinua hör kollektivitet och abstraktion. Substantiv som hör hemma i de senare kategorierna delar ofta de typiska syntaktiska dragen hos kontinua<sup>9</sup>:

- i) indefinit artikel med betydelsen ”typ (av)”
- ii) plural med betydelsen ”typ (av)”
- iii) avsaknad av artikel i singular som godtagbar syntaktisk struktur.<sup>10</sup>

De båda genusrymderna individualitet och kontinuativitet överlappar givetvis varandra in mot mitten, men var hamnar då femininum på skalan? Svaret är att femininum delar drag med både maskulinum och neutrum och alltså hamnar mittemellan de båda. Till att börja med inkluderar maskulinum som bekant animata ting, däribland maskulina (och, genom *default*, även feminina varelser<sup>11</sup>). Dessa är indelade efter naturligt genus (kön).<sup>12</sup> Femininum är därvidlag en motpol som innefattar ting med naturligt feminint genus.<sup>13</sup>

<sup>8</sup> 'Subordinates'.

<sup>9</sup> De inlärs även på samma nivå i språkinläringen. Vogel (1999) s. 474.

<sup>10</sup> Från Vogel (1999) s. 474.

<sup>11</sup> Se Vogel (1999) s. 487. Notera dock att till exempel det animata *vulpes* 'räv' är feminint, förmodligen till följd av sin deklinationsklass (se avsnitt 3.1), trots att det betecknar både han- och hondjur.

<sup>12</sup> Corbett och Fraser (2000) anger för ryska: "Nouns which are sex-differentiable are those denoting beings whose sex matters to humans (that is, other humans and domesticated animals) and where the difference is striking (as in the case of lions)." Detta är förmodligen gemensamt för de indoeuropeiska språken.

<sup>13</sup> Se Vogel (1999) för diskussion kring den dubbla funktionen hos maskulinum och femininum av individualitet vs. kontinuativitet och animat vs. inanimat.

När naturligt genus läggs åt sidan ser dock semantiken hos de tre genera mer komplex ut. Det är oklart vilken sammankoppling som kan göras mellan den animata dikotomin och graden av individualitet, om den alls bör göras. I indoeuropeiska språk tenderar hur som helst abstrakta begrepp vara feminina snarare än neutrala. Denna distinktion är på inget sätt osynlig i dagens romanska språk, vilket kommer att bli tydligt i senare delar av uppsatsen. Alla abstrakta substantiv är deriverade.<sup>14</sup> Vid derivering läggs ju gärna något suffix till stammen för att markera dess byte av grammatisk funktion. De abstrakta substantiven bör i så fall ha en eller flera gemensamma ändelser som helt domineras av femininum. Särskilt märkvärdigt är det då när ett substantiv med en sådan ändelse byter genus.

De semantiska gränserna mellan alla tre genera är som sagt flytande, och de flesta substantivens genusattribution är åtminstone i dagens romanska språk arbiträra – därför får också genusbytena som ligger till grund för uppsatsen möjlighet att äga rum.

## 2.2 INTERNA ORSAKER TILL GENUSBYTE

Det romanska genuset är ju till stor del morfologiskt bundet. När ett genusbyte har ägt rum hos ett ord måste man därför först och främst utforska morfologin, det vill säga ordets ändelse. Denna har i romanska språk vanligen förändrats, och därför bör man veta när bytet skedde, det vill säga vilket morfologiskt stadium ordet befann sig i.

I den morfologiska undersökningen ingår att jämföra det genusförändrade substantivet med andra. Jämförelsen sker framförallt på grundval av ändelserna, men även antalet stavelser, betoning och dylikt kan ha betydelse. Man bör alltså undersöka om den aktuella ändelsen domineras av ett visst genus. Denna dominans kan uttryckas ur olika aspekter. Till exempel: om 400 ord med en viss ändelse har genus maskulinum och ett enda har genus femininum kan det tyckas märkligt att detta enda ord har bibehållit sitt feminina genus. Emellertid kan detta ords frekvens vara lika hög som de andra ordens tillsammans och sålunda förekomma 400 gånger där ett av de andra orden förekommer en enda gång. Ändelsens feminina representation förekommer sålunda lika ofta som den maskulina. Om det feminina ordets frekvens till och med överstiger de maskulina ordens (och det kan förändras diakront) så kan det börja påverka de andra så att dessa börjar byta genus till femininum. I så fall är ordet ett så kallat attraktionsord, genom morfologisk association.<sup>15</sup>

Attraktionsord är alltså benämningen på de ord som attraherar andra till att byta genus till

---

<sup>14</sup> Se Frawley (1992) s. 65 för diskussion kring de deriverade substantivens ursprung.

<sup>15</sup> Se Polinsky & Van Everbroeck (2003) s. 381 för diskussion kring högfrekventa ords attraktionskraft.



det som attraktionsorden har. Dessa ord är naturligtvis bara representationer av det som faktiskt attraherar, nämligen ändelsen, men det är orden som bär genus. En talare associerar den aktuella ändelsen med ett visst genus, mer eller mindre omedvetet, utan att tänka på i vilket ord det står.<sup>16</sup>

En morfologisk förändring kan *verka* genom sin ändelse men *påverka* hela ord ett efter ett. Således kan denna under ett morfologiskt stadium förena ett visst antal ord och börja likrikta dessas genus. Men ytterligare en förändring som skiljer dem åt igen kan ske utan att alla ord har hunnit påverkas i samma riktning. Detta kan vara en tankeställare när inga förklaringar tycks finnas. Kanske kan substantivs genus påverkas diakront på så sätt, så att godtyckliga, sporadiska genusbyten i själva verket har en förklaring, som dock är mycket svår att finna.<sup>17</sup>

I studien sker analyserna av ändelser framförallt inom språken, men även mellan dem är jämförelser möjliga och eventuellt upplysande. Om många byten har skett i ett språk men inte i ett annat i en viss ändelsegrupp kan man jämföra de olika språkens morfologiska utvecklingar och se om dessa kan belysa saken. Språkens ursprung är ju detsamma, men dagens motsvarigheter skiljer sig ibland markant.

I de fall där de morfologiska analyserna inte räcker till för att förklara skeendena måste man titta på ordets semantik, och om betydelsen har förändrats i ett eller flera språk. Således kan ordet i fråga ha fått en koppling till naturligt genus. Vad som är intressantare är dock ifall ordet kan ha associerats med semantiskt besläktade ord och på så sätt antagit deras genus genom semantisk association. Man skulle kunna tänka sig att en grupp ord, som på basic level underordnas av ett och samma begrepp, antar samma genus. Denna hypotes stöds dock exempelvis inte av Zubins och Köpckes uppställningar av tyska substantiv på basic level.<sup>18</sup>

Det är högst oklart om det semantiska ursprunget till de tre genera har någon inverkan på genusattributionen idag (eller hade det i latinet). Ur ett barns inlärningssynpunkt verkar det mycket tveksamt att begrepp som 'abstraktion' skulle få genomslag i ett barns grammatik.<sup>19</sup> Snarare tycks fenomenet genusbyte antyda att substantiven har förlorat kopplingen till sin semantiska genuskategori. Något troligare ter sig då den semantiska associationen emellan ord, men även den bygger på en mycket svag grund.

En tredje möjlighet som skulle kunna påverka ett genusbyte är syntaktisk association.

---

<sup>16</sup> Se kapitel 4: franska talare väljer uppenbarligen genus efter ändelser men är fullkomligt omedvetna om det själva.

<sup>17</sup> Se Wright (1982) s. 16-18 för en diskussion kring 'queues'.

<sup>18</sup> Zubin & Köpcke (1986).

<sup>19</sup> Polinsky & Van Everbroeck (2003) s. 377. Däremot använder barn skillnaden mellan individualitet och kontinuitet (som innefattar abstrakta ord) på grund av de syntaktiska skillnaderna; se avsnitt 2.1.

Denna förklaring finner ännu mindre stöd än den semantiska på grund av den ovanliga situationen, och bjuder enbart på ett exempel: det feminina genuset i franskan hos *mer* 'hav'.<sup>20</sup> Det förmodas ha fått sitt genus (ur neutrum) genom analogi på grund av den frekventa kopplingen mellan latinets *mare* och *terra* 'jord'.<sup>21</sup> Man kan tänka sig att dessa två substantiv ofta stod som subjekt i en sats. Om två substantiv står som subjekt på latin så rättar sig predikatet efter det närmaste subjektets genus. Således skulle predikatet få feminin böjning om *terra* stod som det närmaste subjektet. Detta skulle kunna leda till slutsatsen att även *mare* är feminint, i brist på en annorlunda antydning. Lägg dock märke till att detta inte är ett exempel på genusbyte från ett fortlevande genus, utan på genusattribution där det gamla genuset upphör att särskiljas genom dess dependenter.

Historiskt sett har semantisk association som förklaring fått erkännanden; numera ser man dock morfologisk association som troligare.<sup>22</sup>

### 2.3 DE ROMANSKA SPRÅKENS HISTORISKA UTVECKLING

Även externa orsaker kan tänkas påverka genusattributionen och presenteras därför kort här. En extern orsak är språkkontakt. Att jag har uteslutit rumänska ur undersökningen är visserligen på grund av att dess språkkontakt med andra balkanspråk är alltför överväldigande, men möjligheten till generisk påverkan från andra språkfamiljer bör ändå erinras. Dock är uppgiften att undersöka andra språkfamiljers kontakt med den romanska och deras generiska system alltför stor för att behandlas i denna studie; dessutom är underlaget för en sådan undersökning till stor del ganska sparsam.<sup>23</sup> En bättre undersökt och rimligen intressantare fråga är vilken kontakt de romanska språken haft sinsemellan. Eftersom de ju har ett gemensamt ursprung och ännu liknar varandra så pass mycket bör de kunna påverka varandras gemensamma ordförråd, eventuellt gruppvis, även i fråga om genus.

När blev då "latin" uppdelat i flera språk som "franska, italienska" etc.? Enligt Roger Wright<sup>24</sup> har föreställningar om vulgärlatin och ett lärt latin infekterat forskningen. Denna dåligt grundade dikotoma teori baseras på att de lärde ska ha använt ett mer klassicerande

---

<sup>20</sup> I spanskan är ordet *mar* både maskulint och feminint: se vidare avsnitt 4.3.8.

<sup>21</sup> Elcock (1960) s. 56; Polinsky & Van Everbroeck (2003) s. 364-5.

<sup>22</sup> Polinsky & Van Everbroeck (2003) baserar sin undersökning på att ändelser, alltså morfologin, lägger grunden för genusattribution.

<sup>23</sup> Polinsky & Van Everbroeck (2003) diskuterar galliskans eventuella generiska påverkan på fornfranskan och uppskattar möjligheten som stor för att de oförklarade genusbytena kan lösas med hjälp av genusinformation därifrån; faktum är dock att de inte inbegriper galliska i arbetsmodellen.

<sup>24</sup> Wright (1982).

latin i sin vardag och talat om andra, mer kultiverade saker än det obildade folket. Troligare tycks vara att latinet har utvecklats i olika regionala varianter på samma sätt som grekiska och arabiska, som även de har kvar sina formella språk (katharevousa respektive klassisk arabiska). "Latin" såsom ett språk skilt från levande romanska språk uppfanns i själva verket genom uttalsreformer. Dessa skedde vid olika tidpunkter och med olika substans på olika platser. Den första uttalsreformen genomfördes av Karl den store omkring år 800 och bestod i en instruktion över hur latinet skulle uttalas. Konsekvensen blev att man vid sidan av detta skriftspråk, uttalat på ett klassicerande sätt, utvecklade ett sätt att skriva fornfranska på som fonologiskt stod närmare det levande språket.<sup>25</sup> En sådan reform kom till den iberiska halvön först år 1080 och började användas generellt på 1200-talet.

Vart och ett av de romanska språken har naturligtvis utvecklats på olika sätt. Franska är det språk vars morfologiska utveckling har varit så nedbrytande att många av förra århundradets forskare felaktigt trodde att ingen korrelation längre existerade mellan substantivens ändelser och deras genus.<sup>26</sup>

Portugisiskan har morfologiskt förändrats i högre grad än italienska och spanska. Den portugisiska fonologin låg en gång extremt nära den spanska, men viljan att distansiera sig från Spanien har varit stor i landets historia. Istället har kontakten med Frankrike varit stark: Portugal underordnades Spanien år 1578 men återfick år 1640 sin självständighet med hjälp av just Frankrike.<sup>27</sup>

Italienskan har utvecklats genom sina många dialekter men det nationella språket har nästan stått stilla sedan 1300-talets italienska i Florens. Staden fostrade så stora litterära genier, såsom Dante, Boccaccio och Petrarca, att de stora florentinska familjerna under följande två århundraden exporterade samma språk till societeten i Rom, och därifrån spreds det över den italienska halvön. Florentinskan var i sin tur formad, via universitetet i Bologna, av den sicilianska skolan, vilken formats av provensalsk standard. Språket förändrades emellertid tills Manzoni med flera lyckades återföra det närmare ursprunget och göra det till ett nationellt språkligt medium. Under renässansen återtog faktiskt flera ords latinska genus efter att de förändrats i vulgärlatinet.<sup>28</sup> Detta förfaringssätt har nyttjats även i de andra romanska språken.

---

<sup>25</sup> Det första skrivna dokumentet på fornfranska härstammar från 842 evt (*Les serments de Strassbourg*).

<sup>26</sup> Se t.ex. Mel'čuk (1974) s. 12, vars samtliga exempel på franska grammatikor menar att genus inte uttrycks genom ordens form, samt Tucker et al. (1977) s. 12-13 som har funnit grammatikor som trots allt uppger några ändelser som domineras av ett visst genus – dessa uppgifter är dock varken uttömmande eller korrekta.

<sup>27</sup> Angående de franska influenserna anmärker Elcock: "A traveller in Portugal today will find French much more widely known than Spanish." (1960) s. 435.

<sup>28</sup> Elcock (1960) s. 353-4.

### 3. LATINET

Här presenteras latinets nominala system och dess utveckling (3.1) samt urvalet latinska ord som undersökningen i kapitel 4 baseras på (3.2).

#### 3.1 NOMINAL UTVECKLING

Latinska substantiv följer böjningssystem enligt fyra kategorier: kasus, numerus, deklinationsklass och i viss mån genus.<sup>29</sup>

Kasusen var i det klassiska latinet i huvudsak fem stycken: nominativ, genitiv, dativ, akkusativ och ablativ. (Vokativ skiljer sig morfologiskt enbart i maskulinum singular och utelämnas därför.) I senlatinet blev kasusen tre stycken: nominativ, genitiv och akkusativ. Idag finns i de relevanta romanska språken enbart en form som vanligen är baserad på den gamla akkusativformen.

Numerus uppgick i två kategorier i latin, singular och plural, vilket står oförändrat idag.

Deklinationsklasserna är komplicerade och kommer enbart sammanfattas i relevanta termer här. De var fem stycken i latinet och fyra av dem dominerades av något genus: klass I och V utgjordes i huvudsak av feminina substantiv; klass II och IV dominerades av maskulinum. Klass III har dock en ganska jämn distribution av alla tre genera. Neutrum skiljer sig till viss del i böjningen inom deklinationsklasserna II, III och IV (vilka är de enda som de existerar i): nominativformen är identisk med akkusativformen och pluraländelsen är alltid *-a*. Mellan de olika formerna i hela systemet är homofonin märkbar. För att veta vilken deklinationsklass ett substantiv tillhör krävs tillgång till ännu en kasusform, av tradition genitiv, eftersom enbart nominativformen inte är tillförlitlig.

Tabell 3.1.1 presenterar det klassiska latinets deklinationsmönster i förenklad form.

---

<sup>29</sup> Värt att notera är att adjektiv i latinet böjs efter sitt substantivs genus – inte efter sin deklinationsklass – trots att adjektivens böjningsmönster är mycket lika substantivens deklinationer.

	I ( <i>a</i> -stam) capra- 'get'	II ( <i>o</i> -stam) amīco- 'vän'	IIIa (C-stam) ōrātōr- 'orator'	IIIb ( <i>i</i> -stam) urbi- 'stad'	IV ( <i>u</i> -stam) fructu- 'frukt'	V ( <i>e</i> -stam) die- 'dag'
SG						
Nom	capra	amīcus	ōrātor	urbs	fructus	dies
Gen	caprai	amīcī	ōrātōris	urbis	fructūs	diei
Dat	caprai	amīcō	ōrātōrī	urbī	fructū/ fructūi	diei
Ack	capram	amīcum	ōrātōrem	urbem	fructum	diem
Abl	caprā	amīcō	ōrātōre	urbe	fructū	diē
PL						
Nom	caprai	amīcī	ōrātōrēs	urbēs	fructūs	dies
Gen	caprārum	amīcōrum	ōrātōrum	urbium	fructūm	dierum
Dat	caprīs	amīcīs	ōrātōribus	urbibus	fructibus	diebus
Ack	caprās	amīcōs	ōrātōrēs	urbīs/ urbēs	fructūs	dies
Abl	caprīs	amīcīs	ōrātōribus	urbibus	fructibus	diebus

**Tabell 3.1.1:** *Det klassiska latinets deklinationsmönster.*

Redan i det klassiska latinet började de mycket små deklinationsklasserna IV (1,4 % av substantiven) och V (0,7 %) absorberas av II (23,7 %) respektive I (21,6 %).<sup>30</sup> Klass III var den största (52,6 %). I senlatinets fanns alltså enbart klass I, II och III kvar, enligt det mönster som presenteras i tabell 3.1.2.<sup>31</sup> I de romanska språken försvann sedan kasus genitiv och genus neutrum.

	I	II	III
SG			
Nom	capra	amicu(s)	urb(s)
Gen	caprae	amici	urbi
Ack	capra(m)	amicu(m)	urbe(m)
PL			
Nom	caprae	amici	urbe(s)
Gen	capra(rum)	amico(rum)	urbi(um)
Ack	capra(s)	amico(s)	urbe(s)

**Tabell 3.1.2:** *Senlatinets deklinationsmönster.*<sup>32</sup>

De två genera maskulinum och femininum absorberade neutrum. Andelen maskulina ord utgjorde i latinet en andel på 38,1 procent. Feminina ord var något fler: 40,8 procent. De neutrala orden utgjorde således en betydligt mindre del på 21,1 procent. I senlatinets minskar de neu-

<sup>30</sup> Alla procenttal här kommer från Polinsky & Van Everbroeck (2003) s. 362.

<sup>31</sup> Tabellen följer Polinsky & Van Everbroeck (2003). Grandgent (1907) hävdar att ablativen överlevde längst, tills nominativ och akkusativ var de enda två kvar, inte genitiven; s. 128-30. Elcock (1960) å sin sida menar att dativen överlevde längst, och att ablativen förmodligen slutade särskiljas först; s. 60.

trala substantiven till 18,4 procent medan de feminina växer till 43,1 procent. Detta till följd av att neutrala ord som användes i pluralform uppfattades som feminina på grund av den gemensamma nominativändelsen *-a*. Det innebär dock inte att neutrala ord generellt även senare tog genus femininum (tvärtom, såsom även kan ses i 4.2): exempelvis utgör idag maskulina substantiv 61 procent av franskans substantiv.<sup>33</sup>

De feminina ord som uppstod ur neutrala pluraler tycks ha fått en alldeles egen semantik. Några substantiv på romanska språk kan välja antingen maskulint eller feminint genus med följderna att betydelsen dem emellan skiljer sig åt storleksmässigt. I så fall har den kollektiva neutrumpluralen (som har tolkats som femininum singular) fått en innebörd av att vara större än den maskulina motsvarigheten.<sup>34</sup> Elcock ger bland annat följande exempel: it. *coltella/coltello*, 'kniv', sp. *huerta/huerto*, 'trädgård' samt ffr. *pree/fr. pré*, 'äng'.<sup>35</sup>

Betoningen i latinet följer ett system där substantiven betonas enligt stavelselängd. På så sätt faller betoningen på paenultima om denna är lång eller om ordet är tvåstavigt, i annat fall betonas antepaenultima. Detta kan få konsekvenser för ändelsernas fortlevnad.

### 3.2 URVALET LATINSKA ORD

Mitt urval är hämtat från Polinskys och Van Everbroecks studie om genusattribution i fornfranska.<sup>36</sup> Deras urval är baserat på de mest frekventa substantiven i *Versio vulgata*, översättningen av Bibeln till latin från omkring 400 evt. Jag har koncentrerat mig på substantiven från deklinationsklass III, 170 stycken, i detta urval eftersom svårigheterna här är större än i de andra klasserna. Deras genusutveckling ska belysas med fokus på modern tids romanska språk och, där genusbyten ägt rum, i möjlig mån på deras medeltida motsvarigheter. Under-

---

<sup>32</sup> Parenteser indikerar att fonem inom dem upphörde med att uttalas i ett tidigt stadium av senlatin.

<sup>33</sup> Tucker et al. (1977) s. 47. Intressant att notera är dock att fransmän själva uppskattar att distributionen maskulinum – femininum står i förhållandet 50 – 50.

<sup>34</sup> Grandgent (1927) ger exempel på genusdifferentiering på grund av "bigness, concreteness, or association"; s. 125. Den mycket generella formuleringen och de fåtaliga exemplen (tre stycken) gör att jag förhåller mig passiv till resonemanget och istället hänvisar till Elcock.

<sup>35</sup> Elcock (1960) s. 57; fotnot 1. Detta tycks dock inte vara ett genomgående drag. Ett exempel på motsatsen är lat. *puteus* som i italienska, spanska och portugisiska i maskulinum betyder ungefär '(stor) pöl', 'brunn' (så även i franska), medan den feminina formen betyder '(liten) pöl'.

<sup>36</sup> Urvalet är baserat på frekvens i *Versio vulgata*, exkluderat namn och grekiska ord på religiösa fenomen; Polinsky & Van Everbroeck (2003) s. 369. Flera latinska ord i deras redovisning har visat sig vara helt felaktiga former som jag inte har hittat någon grund för, inte minst med en titt på de former som överlevt in i dagens romanska språk, vilka visar att de härstammar från de former som däremot upptas i lexika. Det är i synnerhet på grund av dessa kronologiska data som jag finner det nödvändigt att korrigera felaktiga former så att de stämmer överens med lexika, eftersom deras kronologiska genusattribution i annat fall blir obegriplig.

sökningen är alltså baserad på arvord i dagens romanska språk eftersom jag har velat ha substantiv med ett ursprungligt genus. På så sätt blir det särskilt spektakulärt när detta har ändrats under den långa morfologiska och semantiska utvecklingen. Naturligtvis finns luckor i uppställningen där ord helt enkelt inte har överlevt till nutid.

Man bör erinra sig att den relativa frekvensen för senlatinet naturligtvis inte gäller i dagens romanska språk samt att Bibelns relativa frekvens förmodligen inte återspeglar densamma i det talade språket vid tiden.

## 4. STAMMAR OCH ANALYSER

I de moderna romanska språken finns korrelationer mellan substantivs ändelser och deras genus. Detta är uppenbart i italienska. Normalt slutar substantiven där på *-a*, *-o* eller *-e* och representerar de senlatinska ändelserna från klass I (i huvudsak femininum), II (framförallt maskulinum) respektive III (femininum eller maskulinum). Portugisiska och spanska följer i stort sett samma mönster, om än vokaländelse saknas här och var. Franskans genuskorrelation med ändelser är dock betydligt mer svåranalyserad.<sup>37</sup> I kapitel 4.1 presenterar jag relativt utförliga regler för de olika språken.

Om ett substantiv har fått två genera så kan detta uttryckas genom två olika ändelser för ordet i fråga, men språket kan också underlåta att uttrycka det i huvudet och enbart göra det samma genom dependenter. En tredje möjlighet är att en (normalt) maskulin representation får utgöra *default* för både maskulint och feminint naturligt genus. Denna senare variant ingår i en naturlig delning av ett substantiv. Den är lättförklarad och kommer inte att behandlas vidare. Vad som är intressantare är den semantiska delningen av ett substantiv vilken resulterar i två ord som har två olika betydelser utan att vara kopplade till naturligt genus. Skillnaden dem emellan kan utgöras av en så vag sak som storlek (minns ordparen med storleksskillnad i 3.1), men den kan också ha utvecklats så mycket att deras betydelser får betraktas som vitt skilda. Gränsen är naturligtvis flytande. Ett kort exempel som *it. banco/banca* kan illustrera detta: den maskulina formen betyder bland annat 'bänk', 'skrivbord', medan den feminina formen framförallt betyder 'bank' (som i 'penningbank'), vilket bör vara en storleksmässig skillnad. *Banco* betyder emellertid också 'anhopning' med bland annat betydelsen '(strand)bank'. Idag kan dessa te sig som helt skilda ord men ursprunget är naturligtvis det samma. Motsvarande semantisk delning finns även i de andra romanska språken, dock utan genusdelning i franskan som inte har samma möjlighet att använda sig av den. Övriga romanska språk använder dock genus som medium för att skilja homonymer åt.

För modersmålstalare av de romanska språken finns naturligtvis inte begreppen 'maskulinum' respektive 'femininum' förrän dessa har lärts in. Enligt Tuckers et al. studie om franska modersmålstalaras genusmedvetande förlitar dessa sig i medvetandet på artiklar när de bestämmer om ett ord tillhör den ena kategorin eller den andra. Trots att undersökningar visar att ändelserna styr genusvalet så är detta uppenbarligen undermedvetet för talarna. Istället provar de att sätta en artikel före ordet i fråga. Den omedvetna genuskategoriseringen blir

---

<sup>37</sup> Se fotnot 26.



särskilt tydlig för substantiv som börjar på vokal. Här blir den bestämda artikeln inte *le* eller *la*, utan *l'*, vilket gör att informanterna kan bli förvånade när de får veta vilket genus substantivet i fråga har. Den obestämda artikeln blir dock antingen *un* eller *une* såsom för övriga substantiv. Jämför med italienska, där även den obestämda artikeln har enbart en form, *un'*, före vokal, samt med spanska, där ett substantiv som börjar på betonat *a-* eller *ha-* får en artikel med den maskulina formen *el*, oavsett genus. Portugisiskans artiklar kvarstår oavsett begynnelsefonem hos substantivet. Allt detta gäller i singular; pluralartiklarna är i de romanska språken tudelade enligt genus förutom i franska där enbart en artikel, *les*, existerar.<sup>38</sup>

När informanterna själva försöker förklara sina genusval blir svaret alltså inte att de har analyserat ändelsen. De anser ändelserna vara alltför arbiträra med alldeles för många undantag för att användas.<sup>39</sup> Tvärtom bedömer de sin genusattribution efter hur orden ”låter”, dvs baserat på hur de uppfattar maskulinitet och femininitet associerat med könsrelaterat genus.<sup>40</sup>

I kapitel 4.2 presenteras mina procenttal kring fullständiga genusbyten hos substantiv utan naturligt genus för att läsaren ska få en idé om de relativa skillnaderna språken emellan.

I kapitel 4.3 introduceras och analyseras undersökningens resultat. Dessa är baserade på bilagorna i slutet på uppsatsen.

#### 4.1 ÄNDELSERS GENUSKORRELATION I DE ROMANSKA SPRÅKEN

Franska följer följande regler vad gäller feminina substantiv (övriga är maskulina)<sup>41</sup>: substantiv med följande ändelser: ”klusil + *-e*”, men inte i ”konsonant + *-re* /*-le*”, eller i ”vokal + *-e*”; *-/jɔ̃/* (utom *avion, camion*); *-/zɔ̃/*; *-/te/* (utom *été*); *-/tje/*; *-/œ:r/* (utom *cœur, bonheur, malheur*) samt följande substantiv: *main, nuit, fois, fin, voix, paix, eau, radio, chambre, oeuvre, fenêtre, part, mort, lettre, cour*. Följande undantag är maskulina: substantiv med följande ändelser: -

---

<sup>38</sup> I latinet började demonstrativa pronomina realiseras som bestämda artiklar i senlatinnet, omkring 400-talet; se Elcock (1960) s. 37-38. Om hispano-romanska bestämda artiklar i en tidig 900-talstext: se ibid. s. 405.

<sup>39</sup> Tucker et al. (1977) s. 47: ”Les exceptions sont trop nombreuses... pour être généralement une indication sûre du genre de ces mots”.

<sup>40</sup> Tucker et al. (1977) s. 48-49; exempel på maskulin klassificering enligt informanterna: ”tout ce qui est fort”, ”un mot rude en deux syllabes”, ”un mot qui accroche”, ”un mot avec une terminaison assez brève”. Exempel på feminin klassificering: ”ce qui présente grâce et charme”, ”un mot qui coule”, ”les mots qui se terminent avec douceur”.

<sup>41</sup> Mel'čuk (1974) s. 26-27. Reglerna följer i huvudsak den fonetiska representationen, inte den skriftliga. Dock är några regler uttryckta enligt skrift, där fonematisk skrift inte används. Särskilda undantag från reglerna är substantiv med naturligt genus. För franskans regler har jag valt den mer överskådliga variant II (variant Ia täcker 94% av de franska substantiven) medan jag för spanska har valt den mer precisa variant I (variant II täcker 97,3% av de spanska substantiven); jämför med valda varianter procenttal.

*isme, -um, -age* (utom *page*) samt *doute, conte, compte, monde*. Dessa regler stämmer enligt Mel'čuks beräkningar för minst 92 % av genusattributionen.<sup>42</sup>

Italienska är det mest regelbundna språket vad gäller ändelsers korrelation med genus. Nästan alla substantiv som slutar på *-o* är maskulina (utom t.ex. *la mano*), nästan alla substantiv som slutar på *-a* är feminina (utom exempelvis grekiska lånord med ändelsen *-ma*: *il programma, il clima, il tema* och agentändelsen *-ista*, som kan vara antingen maskulin eller feminin) och substantiv som slutar på *-e* är antingen maskulina eller feminina. Lånord är maskulina, kan se ut hur som helst (t.ex. *lo sport – gli sport*) och har ingen särskild pluralform. Vissa maskulina arvord reflekterar det gamla neutrum med pluraländelsen *-a*, och tar dessutom feminin pluralartikel, till exempel: *il braccio – le braccia, l'osso – le ossa, il labbro – le labbra*.

Spanska följer följande regler vad gäller feminina substantiv (övriga är maskulina)<sup>43</sup>: substantiv med följande ändelse: *-a* (obetonat) och *-ie; -umbre; -d; -z* (utom *arroz, maíz, ajédrez, lápiz*); *-ion* (utom *avión, camión*); *-zon* (utom *corazón*) och följande substantiv: *mano, foto, radio; parte, noche, calle, clase, tarde, muerte, gente, base, fe, sangre, fuente, frase; ley, mar, labor, cárcel, sal, señal, flor*. Följande undantag är maskulina: substantiv med ändelsen *-ma* som har fler än två stavelser (alltså grekiska lånord) samt *día, tema, drama, tranvía, clima, reuma*; homonymer genom semantisk och generisk delning: *el capital, el frente, el orden, el parte*. Dessa regler stämmer enligt Mel'čuks beräkningar för 98,6 % av genusattributionen.<sup>44</sup>

Portugisiska substantiv följer mer eller mindre följande regler: ändelsen *-o* markerar vanligen maskulinum (dock inte *-ão* som kan stå i både maskulina och feminina substantiv; se även modifierade ändelser nedan) samt ändelserna *-á, -e, -l, -r, -m*; ändelsen *-a* markerar vanligen femininum utom när ändelsen är *-ma* (se spanska ovan) eller *-ista* (se italienska ovan); feminina är också ändelserna *-çã, -sã, -stã, -giã, -zã; -dade, -gem, -ie, -tude*. Många ord utgör samma undantag som i spanska, till exempel *o día*.

---

<sup>42</sup> Mel'čuk (1974) s. 29.

<sup>43</sup> Mel'čuk (1974) s. 15-16.

<sup>44</sup> Mel'čuk (1974) s. 19.

## 4.2 STATISTISKA RESULTAT

	FRA	ITA	SPA	POR	TOTALT
M>F	17/38	4/40	10/36	11/39	42/153
F>M	5/36	2/41	2/38	1/37	10/152
N>F	3	2	6	2	13
N>M	16	21	12	18	67

**Tabell 4.2.1:** Genusbyten i statistiska uttryck för substantiv utan naturligt genus.<sup>45</sup>

Tabellen ovan är till för att ge en bild av hur många genusbyten som har skett i materialet (som utgörs av bilagorna) och bör därmed utläsas som relativ språken emellan och inte som absoluta tal för genusbyten i respektive språk. Man kan se vad som redan nämnts och anses vara klart: att de flesta neutrala ord har blivit maskulina, vilket är särskilt tydligt i italienskan; att de flesta genusbytena för maskulinum och femininum (neutrums byten är ju av hävd) har skett i franskan, medan italienskan har varit mest stabil i genusdistributionen. Vad som däremot kan tyckas omotiverat är att de maskulina orden i undersökningen har bytt genus i betydligt högre omfattning än de feminina. Kanske kan det förklaras av att maskulinum inte ”känns” lika självklart som genus för ett visst substantiv eftersom den används som *default*-genus; kanske är det därför som femininum har varit något stabilare. Detta bör till exempel gälla de feminina abstrakta substantiv som helt utgör ändelsegrupper (se avsnitt 2.1).

## 4.3 STAMINDELNINGAR OCH ANALYSER AV DESSA

Undersökningsmaterialet indelas i latinska ändelser för att i första hand se på de morfologiska sambanden. Ur det perspektivet tittar jag kolumnvis på de enskilda språken för att se samband i form av ändelser, stavelser, accenter och dylikt. Sedan belyses raderna, det vill säga i vilken mån genusbyten har skett samt hur motsvarigheterna i de olika språken ser ut. Även över raderna krävs morfologiska jämförelser.

Mörkade latinska substantiv innebär att de är animata och bör betraktas som annorlunda än de naturligt genusneutrala. Den uppställda ordningen är baserad på tydlighet kring hur många genusbyten som har förelegat med hänsyn till genusgruppering. Rutor är enbart markerade när genus har förändrats (i neutrum där genus har blivit feminint). De latinska maskulina och fe-

---

<sup>45</sup> Märk att genusdelning inte finns med i beräkningen utan enbart totala byten. Antalet latinska ord är 170, men luckor finns naturligtvis i de romanska språken. Snedstreck betyder ’utav’.

minina substantiven anges både i sin nominativa och ackusativa form eftersom den ackusativa normalt är den som har överlevt, men nominativer förekommer. För de neutrala substantiven anges istället genitiv för att stammen ska bli tydlig, eftersom ackusativformen är identisk med nominativ. Samtliga kursiverade ord i texten är latinska om inte annat anges; lång vokal i latinet anges med dubbelteckning i bilagorna. För samtliga avsnitt gäller motsvarande bilagor, men förutom dessa finns ytterligare bilagor.

#### 4.3.1 *-ōrem* och *-orem*

*-ōrem*-gruppen var i latinet nästan uteslutande maskulin. Ingår gör också maskulina animata agenter. De frekventa substantiven *sorōrem* 'syster' och *uxōrem* 'hustru' utgör feminina undantag. Här har dock en hel del byten skett.

Redan vid första anblicken ser vi att franskan står för de flesta bytena. Faktiskt var även *amōrem* 'kärlek' och *labōrem* 'arbete' feminina i fornfranskan men ändrades i kontrollerad form tillbaka till maskulinum under 1600-talet.

Elcock ger förklaringen att dessa inanimata substantiv är abstrakta och således associerades med andra abstrakta, feminina ord.<sup>46</sup> Men denna förklaring är för det första inte speciellt övertygande ur ett barns inlärningssynpunkt, som inte lär ha ett fullkomligt begrepp om abstrakta koncept (se avsnitt 2.2). För det andra bör dessa substantiv, som redan var abstrakta i latinet, ha varit feminina från början om detta vore en generellt gällande lag; men abstrakta femininer är endast en trend i indoeuropeiska språk. Den semantiska förklaringen säger för det tredje heller inte varför ett ord som *flōrem* 'blomma' plötsligt tar feminint genus.

Polinsky och Van Everbroeck ger en troligare förklaring: *sorōrem* tjänade som feminint attraktionsord för övriga.<sup>47</sup> Varför har då detta inte skett i lika hög grad i övriga romanska språk? Jag återkommer till det.

Agentändelsen torde ha varit en stark attraktionskraft i samtliga språk, men i franska har den uppenbarligen inte kunnat stå emot det frekventa ordet *sorōrem*. Det syns inte så väl i denna uppställning, men faktum är att de franska maskulina agenterna inte alltid har levt vidare i sin ackusativa form, utan ofta i sin nominativa, "undoubtedly due to its frequent use as a vocative."<sup>48</sup> Därmed har agentparadigmet skilts ut från *-ōrem*-gruppen och bildat en egen grupp, tillsammans med substantiv med ändelsen *-orem* (för neutrala substantiv *-or* även i ackusativ.) Denna ändelse har med sin obetonade paenultima gett upphov till ändelser och

---

<sup>46</sup> Elcock (1960) s. 59.

<sup>47</sup> Polinsky & Van Everbroeck (2003) s. 376-7.

accenter i de romanska språken som skiljer sig från dem med betonad paenultima i *-ōrem*-gruppen. Den betonade paenultiman i *marmor* 'marmor' förlorar sin ultima (*marbre*).

Detta leder oss in på det omdiskuterade genusbytet för *arborem* 'träd'. Traditionellt har bytet förklarats semantiskt i association med dess hyponymer: nästan samtliga träd var feminina i klassiskt latin men ingick morfologiskt i klass II; därmed skulle de oundvikligen komma att bli maskulina i samtliga romanska språk.<sup>49</sup> Den semantiska förklaringen är återigen inte övertygande (se avsnitt 2.1). Troligare är att *arborem* har attraherats av andra ord med samma nominativändelse (ackusativen och nominativen måste ha sammansmält).<sup>50</sup> De som inte var agenter, vilket diskuterades ovan, var nämligen neutrala och representeras här av *cor* 'hjärta' och *marmor*, som mycket riktigt har blivit maskulina såsom var brukligt för latinets neutrala substantiv.

För övrigt kan det vara värt att notera att fr. *cœur* 'hjärta' har samma fonetiska ändelse som de feminina substantiven i *-ōrem*-gruppen, men är ett maskulint undantag från regeln (se 4.1). Antagligen har detta substantiv varit alltför frekvent för att tvekan skulle uppstå kring dess genus när de senare genusförändringarna ägde rum i franskan. Vad gäller övriga språk så har portugisiskan haft både maskulint och feminint genus på *árvore* 'träd' (fpt. *arvore/arvor/arvol*) men sedan fastställt genus till femininum.<sup>51</sup> Dess ändelse sällar sig ju faktiskt inte heller till den maskulina, utan här tycks den ackusativa *-orem*-formen ha fått genomslag.

För att återgå till *sorōrem* som attraktionsord i franskan men inte i övriga romanska språk: faktum är att detsamma har gällt i portugisiskan, men inte på samma sätt. Nu ska de andra språkens genusbyten belysas.<sup>52</sup>

Att italienskans genera inte har förändrats alls i *-ōrem*-gruppen (undantaget naturlig genusdelning) är inte speciellt förvånande med tanke på dess extrema språkkonservatism. I italienskan har dessutom lat. *sorōrem* fått en ändelse som skiljer det från övriga ur den ursprungliga gruppen: it. *sorella*.

Spanskan har helt ofullständigt, och oförklarligt, bytt genus för *labor*; *flor* ska förklaras härnäst. Portugisiskan har nämligen ett större urval av byten. Här ägde en särskild fonologisk utveckling rum: intervokaliskt *l* försvann i portugisiskan och gav upphov till pt. *côr* ur lat.

---

<sup>48</sup> Elcock (1960) s. 65.

<sup>49</sup> De enda undantag som jag känner till är sp. *el haya* och pt. *a faia* från lat. *fagus* 'bok(träd)'.

<sup>50</sup> Elcock (1960) förklarar också skiftet genom morfologisk association; s. 59.

<sup>51</sup> Körting (1907) s.v. arbor.

<sup>52</sup> Polinsky & Van Everbroeck (2003) hävdar felaktigt att de korresponderande substantiven i *-ōrem*-gruppen har förblivit maskulina i italienska, spanska och portugisiska; tvärtom stödjer ju de verkliga förhållanden deras teori om *sorōrem* som attraktionsord; s. 377.

*colōrem* 'färg' samt pt. *dôr* ur lat. *dolōrem* 'smärta'.<sup>53</sup> Förändringen från två stavelser till en skedde även hos *sorōrem* som blev *sor*. Det fjärde ordet i undersökningen som enbart har en stavelse, utan särskilda ljudförändringar, är pt. *flor* 'blomma'. Dessa fyra enstaviga substantiv i portugisiskan är faktiskt även de enda feminina substantiven i gruppen. I spanskan förekommer två enstaviga substantiv: *flor* och, genom samma ljudförändring som i portugisiskan, *sor*; dessa två är också de enda feminina orden i den korresponderande gruppen i spanskan. Förmodligen har de enstaviga substantiven inte associerats i lika hög grad till den maskulina agentändelsen *-or*.

#### 4.3.2 *-ntem*

Denna klass har fluktuerat i genus historiskt.<sup>54</sup>

Tucker et al. redogör för två ändelser som passar in i denna grupp och som skiljer sig åt i genusdistributionen:<sup>55</sup> [ã], här representerat av *-ent*, som utgörs av i huvudsak maskulina substantiv (undantag uppges mycket riktigt vara bl.a. *dent* 'tand' och *gent* 'folk'); [õ], skrivet som *-ont*, utgörs av båda genera och måste avskärmats ytterligare beroende på föregående fonem för att kunna ge en generell genusbestämmelse. I franskan är här de senare maskulina (*front* 'panna, front', *font* 'källa' och *mont* 'berg') men samma genusdistribution gäller inte för de andra språken. Lägg märke till att dessa substantiv och undantagen ovan är enstaviga i franskan; vi såg i 4.3.1 vilken skillnad detta kan göra för associationen med ändelser (portugisiskan behandlade ju tydligen inte ändelsen *-or* som ekvivalent i enstaviga och flerstaviga substantiv).

Genusdelningarna är här inte speciellt svårförklarade. Till att börja med är *parentem* 'förälder' animat och utgörs av två naturliga genera, och erkändes så redan i latinet. Även *serpentem* 'kräldjur; orm, drake' har överlevt i både nominativ och ackusativ form, vilka skiljer sig genusmässigt åt i italienskan, medan samma ord märkligt nog har blivit maskulint på spanska och portugisiska, trots att det handlar om ett levande väsen. Att ett grammatiskt genus, i synnerhet maskulinum, gäller för båda naturliga genera genom *default* är naturligtvis relativt vanligt, men det är ändå förvånande att bytet då alls har skett. I italienskan var den feminina formen enligt uppgift den vulgära, men även den maskulina har alltså överlevt. *Frontem* har i italienskan genomgått genusdelning på grundval av den semantiska skillnaden som redan

---

<sup>53</sup> Elcock (1960) s. 432.

<sup>54</sup> Polinsky & Van Everbroeck (2003) s. 382.

<sup>55</sup> Tucker et al. (1977) app. II, tabell V och XVIII.

fanns: den feminina formen betyder 'panna', den maskulina 'front'. I franska förekommer enbart den maskulina formen för båda betydelseerna; så redan i fornfranskan.

Övriga genusbyten är desto svårare att förklara. *Prooidentem* 'företseende' bör inte ha varit formen som genererat de romanska, feminina motsvarigheterna (fr. *providence*, sp. *providencia*, pt. *providência*), utan dessa bör snarare ha kommit ifrån *prooidentia*, uppenbart feminint. Genusbytet skedde alltså redan i latinet.

*Fontem* 'källa' fluktuerade och tog både maskulint och feminint genus redan i vulgärlatinet. Fornfranskan och fornitalienskan har båda genera. Tydligt stabiliserades det sedan som maskulint i italienska, spanska och portugisiska. Dagens franska har fått en märklig maskulin pluralform i *fonts [baptismaux]* 'dopfont' och ett i huvudsak feminint suffix till *fontaine* 'källa, fontän'. Den förra formens maskulina genus kan eventuellt förklaras av språklig konservatism inom sitt specifika område.

Genuset hos franskans *dent* finner jag ingen förklaring till; i fornfranskan tog ordet dock båda genera. Inte heller kan jag se något mönster som kan leda till genusbytet hos portugisiskans *torrente* 'fors'.

Enbart *fontem* och *prooidentem* har konsekvent genomgått genusbyte i alla romanska språk (undantaget italienskans avsaknad av det senare ordet). I övrigt tycks genusfördelningen vara relativt arbiträr, med några feminina substantiv bland de maskulina.

### 4.3.3 *-inem*

Som synes har inte många genusbyten ägt rum i denna grupp. Inte heller tycks den luta åt ett genus mer än ett annat. Här är det nödvändigt att titta på ändelserna i respektive språk. Lägg märke till att nominativändelserna är två, *-is* och *-ō*, samt att substantiven med ändelsen *-ūdinem* är abstrakta och feminina. Substantiven med ändelsen *-ūdinem* tycks ha överlevt i akkusativ form i franska och italienska, men i nominativ i spanska och portugisiska. Övriga ord, utom *sanguinem* 'blod' som har den avvikande nominativändelsen *-is*, har överlevt i akkusativ form i samtliga språk.

Ändelsen "konsonant + *-re*" är i franska framförallt maskulint, här illustrerat i *ordre* (från lat. *ordinem* 'rad').<sup>56</sup> Även /*ñ*/ är, som nämnt tidigare, i huvudsak maskulint: *sang*. Ändelsen /*d*/ domineras av femininum, och då i synnerhet när fonemet föregås av /*y*/; se orden med den skrivna ändelsen *-ude*.<sup>57</sup>

<sup>56</sup> Tucker et al. (1977) app. I, tabell XXII.

<sup>57</sup> Tucker et al. (1977) app. I, tabell VI.

*Sanguinem* reducerades i vulgärlatinet till *sangue(m)*, till it. och pt. *sangue* och fr. *sang*. Spanskans *sangre* är däremot deriverat från *sanguinem*; detta anser Elcock vara typiskt för den latinska konservatismen i Spanien.<sup>58</sup> Om detta är ett konservativt drag är det märkligt att konstatera att detta ord har ändrat sitt genus. I 4.1 är det upptaget som undantag i den spanska genusattributionen.

Förutom ovanstående ord har *ordinem* bytt genus i portugisiska och genomgått genusdelning i spanska. I portugisiska är ändelsen snarlik den i spanska och har flera representanter: *ordem*, *caligem*, *homem* och *virgem* (lat. *ordinem* 'rad', *caliginem* 'mörker', *hominem* 'människa', *virginem* 'jungfru') – alla feminina utom *homem*. Ändelsen *-m* nämndes ju i 4.1 som en indikator för maskulinum, något som här inte alls verkar stämna – urvalet är dock alldeles för litet för att vidare spekulationer ska uttalas.

#### 4.3.4 *-rem*

Urskilda i denna grupp är de ord som har minst två stavelser i nominativ.<sup>59</sup> Denna grupp är ju nästan uteslutande maskulin i urvalet och ändå har stor tvekan uppstått i genusattributionen.

Man skulle kunna tänka sig att de enda två naturligt feminina substantiven, *mulierem* 'hustru' och *mātre* 'mor', har tjänat som attraktionsord, såsom *sorōrem* 'syster' ovan, eller i alla fall bidragit till förvirringen, men eftersom ändelsen i så hög grad har reducerats eller ändrat form så är det svårt att uttala sig säkert åt något håll. Som möjliga maskulina attraktionsord finns ju även andra familjeord med i gruppen, nämligen *frātrem* 'bror' och *patrem* 'far', men också det frekventa *puerem* 'pojke'.

Som nämnt tidigare är i franskan ändelsen "konsonant + *-re*" dominerat av maskulina substantiv, men dominansen är inte så stor. Denna ändelse är tydligen en vanlig utveckling ur det latinska *-rem*. Ändelsen skiftar dock motsvarighet i de andra språken.

Vi kan se hur maskulinum har betonats i exempelvis it. *vespero* (lat. *vesperem* 'afton; väster') och *cocomero* (lat. *cucumerem* 'gurka'). Det förstnämnda står till och med som det enda undantaget från romanskt genusbyte, i typisk italiensk språkkonservatorisk stil. För *vesperem* och *pulverem* 'damm, stoft' förekom båda genera i fornfranskan men övertogs sedan av femininum. *Vesperem* har i spanska och portugisiska fått slutvokalen *-a*, något som förekom som variant för *āerem* 'luft' redan i latinet. I franska används *vêpres* dock i plural, och alternerades

---

<sup>58</sup> Elcock (1960) s. 62.

<sup>59</sup> *Pārem* har därmed uteslutits, och motsvarigheterna till ordet ser i de romanska språken helt annorlunda ut än de som har inkluderats här. *Mare* skulle också kunna tänkas inkluderas, men med den betonade paenultimavokalen blir motsvarigheterna inte heller här jämförbara.



i fornfranskan med femininum och maskulinum singularis.

*Cinerem* 'aska' var ibland feminint redan i latinet och har alltså bytt genus i alla de romanska språken. Formerna i spanska och portugisiska kommer från en utveckling av *cinis: cinisia*.

*Carcerem* 'fängelse' har i spanska fått slutvokalen *-l* och utgör ett särskilt undantag enligt uppställningen i 4.1. Det har blivit helt feminint på spanska, men i italienska är situationen mer komplex. It. *carcere* är visserligen i huvudsak maskulint, men det kan också i litterära sammanhang vara feminint.<sup>60</sup> Hur som helst tar ordet märkligt nog feminin pluralartikel, liksom de maskulina ord som minner om gammalt neutralt genus (se 4.1). Fornfranskans motsvarighet skiftade mellan femininum och maskulinum.

*Āerem* har en semantisk flertydighet i de romanska språken men detta uttrycks genom genusdelning enbart i italienskan. It. feminina *aria* är den vanligaste formen och kan betyda 'luft, blåst', 'uppsyn, min', 'melodi, aria' samt 'stämning'.<sup>61</sup>

Med de stora skiftningarna och den uppenbarliga tvekan i de romanska språken i denna grupp är det svårt att uttala några välgrundade spekulationer om eventuella mönster i genusbytena.

#### 4.3.5 -ātem

Denna ändelse implicerar uppenbarligen feminint genus och utgörs av abstrakta substantiv.

Här har ett mycket intressant genusbyte ägt rum. Italienskan har utvecklat en ändelse som fortfarande domineras av femininum, och för franskan ändelse gäller samma dominans, men flera undantag finns.<sup>62</sup>

Enbart ett substantiv har genomgått genusbyte, *aestātem* 'sommar', och när vi tittar närmare på formen märker vi att italienskan har skilt substantivet åt genom den överlevande kasusformen; det är en tydligt akkusativ form, trots att feminint genus har behållits. Franskan har inte vidtagit några morfologiska åtgärder.<sup>63</sup>

Körting menar att ordet i franska har bytt genus i semantisk association med de andra årstiderna.<sup>64</sup> I så fall har vi här ett ovanligt exempel på ett rent semantiskt motiverat genusbyte,

---

<sup>60</sup> Se fotnot 34. Grandgent uppger *il/la carcere* och menar att det senare genusvalet associerats med *la prigione*. Jag förhåller mig, såsom tidigare, skeptisk till analysen.

<sup>61</sup> *Aere* har en poetisk antydning och betyder 'luft'. *Aire* 'sats, språng' kommer faktiskt också från denna semantiska domän.

<sup>62</sup> Tucker et al. (1977) app. II, tabell XVII.

<sup>63</sup> I spanska och portugisiska finns substantivet *estío*, men detta härstammar från lat. *aestivum tempus*.

<sup>64</sup> Körting (1907) s.v. *aestās*.

något som radikalt påverkar slutsatserna senare. Möjligen kan även syntaktiska situationer ha influerat detta genusbyte.

#### 4.3.6 *-iōnem*

Här ser man ju en tydlig trend: genus är femininum och semantiken abstrakt. Samtliga har överlevt i ackusativ form.

Vad gäller italienskans motsvarighet till lat. *possessiōnem* 'ägande, besittningstagande', *possesso*, så har formen ändrats här.

Angående *regiōnem* 'linje; gräns, område' så har ordet på italienska fått två olika former, *regione* och *rione*, där det senare har maskulint genus och betyder 'stadsdel, kvarter'. Detta substantiv har i själva verket en annan ändelse: *-i-* är en vokal till skillnad från den halvokal som utgör ändelsen i de övriga (eller assimileras med föregående konsonant). På så sätt associeras förmodligen *ri-* till stammen medan *-one* associeras med den italienska motsvarigheten till ändelsen i 4.3.7.

*Centuriōnem* 'centurion' har inte överlevt, med dess avvikande genus och specialiserade, militärhistoriska användningsområde.

#### 4.3.7 *-ōnem*

Även här är genus uppenbart, nämligen maskulinum, och substantiven har relativt konkreta innebörder.

Genusdelningen för *lātrōnem* 'tjuv' i spanskan och portugisiskan är lätt att förklara såsom association med naturligt genus. I italienskan har ändelsen *-one* en ackrescitiv betydelse, vilket kan ha förkortat ackusativformen till it. *ladro*.<sup>65</sup> Suffixet tycks alltså ha fått en dubbel funktion i italienskan; möjligen leder ett tillagt ackrescitivt suffix till maskulin genusattribution även där stammen är feminin.<sup>66</sup>

#### 4.3.8 Övriga neutrala substantiv

De allra flesta neutrala substantiven blev maskulina, men viss variation förekommer som synes. Enligt Elcock är de få feminina undantagen regionalt begränsade och tyder på tvekan i

---

<sup>65</sup> Grandgent (1927) benämner suffixet "pejorative", vilket inte överensstämmer med dagens grammatik; s. 130.

<sup>66</sup> Ett exempel på detta är it. *barca* som är maskulint i formen *barcone*. Med diminutivt suffix finns dock båda genusmöjligheterna: *barchetto*, *barchetta*. Smärre semantiska skillnader utöver storlek föreligger mellan dessa.

vulgärlatinet.<sup>67</sup> Det tycks onekligen handla om enstaka byten.

Som diskuterades i 2.2 tycks *mare* 'hav' ha bytt genus i franskan av syntaktiska skäl. Faktum är att ordet har fluktuerat i genus även i spanska och portugisiska, samt i andra romanska dialekter.<sup>68</sup> I portugisiskan stabiliserades det till maskulinum, medan det i spanska ännu används i både maskulinum och femininum, beroende på sammanhang. Här har tendensen till genusbyte varit stark nog att motstå de latinska influenserna samt det faktum att namn på olika hav har fortsatt att användas i maskulin form.<sup>69</sup>

*Rēte* 'nät' användes, enligt Elcock, i dess pluralform *rētia*, och bytte därmed genus till femininum.<sup>70</sup> Detta syns dock över huvud taget inte i dagens former av ordet: it. *rete*, sp. *red*, pt. *rede* (fr. *reseau* har fått ett typiskt maskulint suffix<sup>71</sup> och behållit maskulint genus).

Elcock buntar ihop *mel* 'honung', *lāc* 'mjölk' och *sal* 'salt' (ej med i mitt undersökningsmaterial) såsom enstaviga substantiv som exemplifierar de regionala skillnader som kan föreligga.<sup>72</sup> Sålunda är de alla feminina enbart i spanskan, medan de har blivit maskulina i de övriga språken. Detta är förvisso sant, men fler exempel på enstaviga substantiv existerar ju, och alla följer inte samma mönster. Att dessa nämnda tre råkar ha stavelsemängden gemensam tycks vara en ganska godtycklig indelning som inte enligt min mening kan säga något om genusutvecklingen hos enstaviga substantiv i spanskan gentemot de andra romanska språken. Övriga enstaviga nominativer i materialet uppvisar stor stabilitet, men jämför också med de enstaviga portugisiska och spanska femininerna i *-ōrem*-gruppen.

*Milia* 'mil' har naturligt nog uppfattats som feminint och därmed fått detta genus i spanska och portugisiska.

*Pecus* 'boskap' genomgick i sin pluralform *pecora* ett semantiskt skifte där det senare kom att innebära 'enstaka djur', sedan med den specialiserade betydelsen 'får'. Denna pluralform har ju den karakteristiska feminina ändelsen *-a*. Här har alltså en individualisering av en ursprungligen kollektiv form ägt rum.

*Pectus* 'bringa' fick i franskan en ändelse som är typiskt feminin och blev feminint.<sup>73</sup>

*Lūmen* 'ljus' har som synes bytt genus till femininum i franska och spanska. I franska har

---

<sup>67</sup> Elcock (1960) s. 56.

<sup>68</sup> Bland annat använder rumänskan feminint genus och sardiska maskulint. För en diakron och komparativ översikt av ordet, se Corominas och Pascual (1989).

<sup>69</sup> Spanska sjömän under guldåldern föredrog feminin form för ordet, medan havens namn bibehöll maskulin form.

<sup>70</sup> Elcock (1960) s. 57.

<sup>71</sup> Tucker et al. (1977) app II, tabell IX.

<sup>72</sup> Elcock (1960) s. 56.

<sup>73</sup> Tucker et al. (1977) app. I, tabell XVIII.

substantivet fått ett suffix, men suffixet i sig är inte ett klart tecken på femininum. Spanskans utveckling kommer från en böjd form av ordet, inte av nominativ. Ändelsen *-umbre* är feminin i spanskan.

Den morfologiska utvecklingen i denna grupp är mycket skiftande, och så även genusattributionen. Fler morfologiska utvecklingar kan här påpekas, men de har normalt lett till maskulin genusattribution och kan knappast jämföras med några andra substantiv. Varje feminint genusval tycks ha sin egen förklaring, och mönster är svåra, kanske omöjliga, att urskilja.

#### **4.3.9 Övriga genusbyten**

De genusbyten som återstår är inte möjliga att spekulera kring med ett så litet material. De är få och har inga morfologiskt jämförbara ord här. Noterbara är *lapidem* 'sten', som konsekvent har bytt genus till femininum i samtliga språk där motsvarighet finns, samt *vallem* 'dal', som har bytt genus till maskulinum i alla språk utom italienska.

## 5. AVSLUTANDE DISKUSSION

### 5.1 SAMMANFATTNING

Materialet har gett exempel på olika typer av genusbyten.

Den ändelsegrupp som visar mest systematik i sina genusbyten är *-ōrem* tillsammans med *-orem*. Inom denna grupp har specifika språk haft sin egen morfologiska utveckling, vilket har influerat även genusdistributionen. Flera grupper har dock behållit en enhetlig morfologi och då behållit även sin dominans av ett särskilt genus: *-iōnem*, *-ōnem* och *-ātem*. Här kan genusattributionen vara av ursprunglig art, kopplad till individualitet och kontinuitet. Substantiven som exemplifieras i materialet är i stort sett antingen abstrakta och feminina eller konkreta och maskulina. Undantag från detta mönster behöver inte påverkas generiskt, det vill säga, morfologin tycks vara starkare än genussemantiken. *Aestātem* 'sommar' uppvisar dock ett eventuellt semantiskt motiverat genusbyte, dock knappast på grund av den ursprungliga genusattributionen, utan snarare i association med andra substantiv på samma basnivå, nämligen de övriga årstiderna.

Genusbytet hos *mare* 'hav' förklaras med syntaktisk association i samband med *terra* 'jord' i brist på en annan motivering.

### 5.2 SLUTSATSER

Vi har sett att där jämförelsematerial finns kan man såvitt jag kan se förklara genusbyten internt. Vanligen har morfologiska förklaringar varit adekvata, men semantisk association har antytts som orsak. Klart är att genusbytena måste sättas i morfologiskt och semantiskt sammanhang.

Attraktionsord har visat sig vara en faktor att räkna med i den morfologiska processen. Exempel på attraktionsord i flera språk stod att finna i *-ōrem*-gruppen där det var tydligt att ordet *sorōrem* låg bakom genusförändringarna. Detta gällde inte bara i franska utan även, på ett något annorlunda sätt, i portugisiska och, så långt det var möjligt att påvisa, i spanska.

Morfologisk association var eventuellt orsaken till att även *it. rione* hade fått samma genus som dominerade i *-ōnem*-gruppen. Troligen hjälpte morfologin de andra orden från *-iōnem*-gruppen att bibehålla feminint genus. Detta torde också gälla substantiven med ändelsen *-ātem* och, igen, *-ōnem*.

För ett par decennier sedan gavs ofta semantiska förklaringar till genusbyten, medan mo-

dernare forskning, som Polinskys och Van Everbroecks studie, utgår från morfologiska. Exemplet med *aestātem* 'sommar' och dess genusbyte i franskan måste ändå rimligast förklaras genom semantisk association, men utan något som helst annat exempel vilar den semantiska associationsmodellen alltjämt på en svag grund.

Även de av andra nämnda genusdelningarna i fornfranska, italienska, spanska och portugisiska kan ge viss inblick i semantisk association. Dessa söks i första hand i deklinationsklasserna I och II, och har därför inte dykt upp i undersökningen. Vad gäller den uttryckligt feminina ändelsen i italienska, spanska och portugisiska, *-a*, tycks denna vara kopplad till latinets neutrala pluraländelse och på så sätt innebära en storleksökning i jämförelse med maskulin ändelse *-o*, men flera motexempel finns som visar att förhållandet emellanåt kan vara det motsatta. Detta bör undersökas vidare innan slutsatser dras kring den förstnämnda ändelsens historiska ursprung och hur levande denna delning egentligen är i dagens romanska språk.

Angående semantiska genusbyten måste det klargöras att association i samband med den ursprungliga semantiken hos de tre genera maskulinum, femininum och neutrum inte har kunnat påvisas. Snarare tycks associationen ske mellan ord i en semantisk grupp.

Syntaktiska skäl till att substantiv byter genus har naturligt nog inte samma förutsättningar för att undersökas. Här har ett exempel påpekats i *mare* 'hav' och dess samband med *terra* 'jord', och det är onekligen svårt att hitta andra orsaker. Denna svårighet är dock svår att uppskatta när en mer omfattande undersökning kring latinets genusbyten inte har genomförts. Styrkan i syntaktisk association som förklaring är dess rimlighet även ur inlärningssynpunkt, då den inte åberopar så komplicerade begrepp som semantisk relation.

Urvalet är baserat på de mest frekventa orden under en viss tidsperiod. Frekvens är visserligen en förutsättning för att morfologiska jämförelser ska kunna göras, i synnerhet när attraktionsord tas med i beräkningen, men om man vill göra semantiska jämförelser är det inte tillräckligt. Visserligen har ju enbart deklinationsklass III undersökts här, men emellanåt kan man behöva jämförelsematerial även utanför det totala urvalet från Polinsky och Van Everbroeck.

Orsakerna till genusbyten verkar i första hand vara morfologiska förändringar, men semantiska associationer spelar förmodligen också en roll. De morfologiska medel som kan användas är i indoeuropeiska språk ändelser i kvantitetsförhållanden till genus.

Alla slutsatser måste dock bemötas med viss förbehållsamhet. Materialet är inte tillräckligt stort för att ge någon statistisk säkerhet, utan ger endast antydningar. Min förhoppning är att idéer har väckts kring varför genusbyten sker. Vad gäller semantiken kring indoeuropeiska genera betvivlar jag att studiet av genusbyten kan ge klarhet i dess beskaffenhet. Däremot kan

det belysa hur starkt sambandet är mellan substantivs genera och den ursprungliga semantiken, samt vilka relationer mellan semantik och genera som utmärks i romanska språk idag. En relation som bör utforskas ytterligare är till exempel genusdelning och dess grundvalar. Möjligen skulle den kunna förknippas med både dagens semantiska skillnader och ursprungliga generiska sådana.

## 6. BIBLIOGRAFI

- Corbett & Fraser (1999) G.G. Corbett, N.M. Fraser, “Default genders”, *Gender in Grammar and Cognition*, ed. by B. Unterbeck and M. Rissanen, 55-98. Berlin 1999.
- Corominas & Pascual (1989) J. Corominas, J.A. Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, vol III, 2.<sup>a</sup> reimp. Madrid 1989.
- Elcock (1960) W.D. Elcock, *The Romance Languages*, London 1960.
- Frawley (1992) W. Frawley, *Linguistic Semantics*, New Jersey 1992.
- Grandgent (1927) C.H. Grandgent, *From Latin to Italian*, Cambridge 1927.
- Körting (1907) G. Körting, *Lateinisch-Romanisches Wörterbuch*, Paderborn 1907.
- Mel’čuk (1974) I.A. Mel’čuk, “Statistics and the relationship between the gender of French nouns and their endings”, *Essays on Lexical Semantics*, vol I, ed. by V. Ju. Rozencvejk, 11-42. Stockholm 1974.
- Polinsky & Van Everbroeck (2003) M. Polinsky, E. Van Everbroeck, “Development of gender classifications: Modeling the historical change from Latin to French”, *Language* 79/2 (2003), 356-390.
- Tucker et al. (1977) G.R. Tucker, W.E. Lambert, A.A. Rigault, *The French Speaker’s Skill with Grammatical Gender: An Example of Rule-Governed Behaviour*, The Hague 1977.
- Unterbeck (1999) B. Unterbeck, “Gender: New light on an old category: An introduction”, *Gender in Grammar and Cognition*, ed. by B. Unterbeck and M. Rissanen, xv-xlvi. Berlin 1999.
- Vogel (1999) P.M. Vogel, “Nominal abstracts and gender in Modern German”, *Gender in Grammar and Cognition*, ed. by B. Unterbeck and M. Rissanen, 461-494. Berlin 1999.
- Wright (1982) R. Wright, *Late Latin and Early Romance in Spain and Carolingian France*, Liverpool 1982.
- Zubin & Köpcke (1986) D. Zubin, K.M. Köpcke “Gender and folk taxonomy: The indexical relation between grammatical and lexical categorization”, *Noun Classes and Categorization*, ed. by C. Craig, 139-180. Amsterdam/Philadelphia 1986.

### 6.1 LEXIKA

- A Latin Dictionary*, C.T. Lewis, C. Short, Oxford 1955.
- Old French-English Dictionary*, A. Hindley, F.W. Langley, B.J. Levy, Cambridge 2000.
- Dictionnaire historique de la langue française*, A. Rey, Paris 1992.
- Glossario degli antichi volgari italiani*, Colussi, Helsinki 1983-.
- Dizionario etimologico italiano*, C. Battisti, G. Alessio, Firenze 1950-1957.
- Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, J. Corominas, J.A. Pascual, vol III, 2.<sup>a</sup> reimp. Madrid 1989.
- Novo dicionário etimológico da língua portuguesa*, J. Ferreira, Porto 1957.



BILAGOR

LATIN		FRANSKA	ITALIENSKA	SPANSKA	PORTUGISKA	ÖVERSÄTTNING AV LATIN				
nominativ	accusativ	GEN	GEN	GEN	GEN					
<b>4.3.1 -OOREM</b>										
floos	floorem	M	fleur	F	fiore	flor	F	flor	F	blomma
color	colorem	M	couleur	F	colore	color		cor	F	färg
dolor	doloorem	M	douleur	F	dolore	dolor		dor	F	smärta
claamor	claamoorem	M	clameur	F	clamore	clamor		clamor		skrik, rop
fuuror	fuuroorem	M	fiureur	F	furore	furor		furor		vrede
odor	odoorem	M	odeur	F	odore	olor		odor		lukt
languor	languoorem	M	langueur	F	languore			langor		matthet
laabor	laaboorem	M	labour		lavoro	labor	F	lavor		arbete
liivor	liivoorem	M			livore					blåaktig färg; missunnsamhet
decor	decoorem	M	décor		decoro	decor		decoro		utsmyckning
amor	amoorem	M	amour		amore	amor		amor		kärlek
clangor	clangoorem	M								skrik, klang
fremor	fremoorem	M								dån, brus
senior	senioorem	M	sire, seigneur		signore, -a	M/F senor, -a	M/F	senhor, -a	M/F	gamling
deebitor	deebitoorem	M	débiteur	M(F)	debitore	M(F) deudor	M/F	devedor, -a	M/F	gäldenär
lector	lectoorem	M	lecteur	M/F	lettore			leitor	M/F	läsare
oraator	oraatoorem	M/F	orateur		oratore	orador, -a	M/F	orador, -a	M/F	talare
pastor	pastoorem	M	pâtre		pastore	pastor, -a	M/F	pastor, -a	M/F	herde
percussor	percussoorem	M								lömmördare
piscaator	piscaatoorem	M	pecheur	M/F	piscatore	M pescador, -a	M/F	pescador, -a	M/F	fiskare
praeceptor	praeceptoorem	M								lärare
sanctor	sanctoorem	M								förordnare
victor	victoorem	M								segrare
soror	soroorem	F	soeur		sorella	sor		sor		syster
uxor	uxoorem	F								kvinna
<b>nominativ</b>		<b>genitiv</b>								
ador	adooris	N								spält
<b>4.3.1 -OREM/-OR</b>										
arbor	arborem	F	arbre	M	albero	M árbol	M	árvore		träd
<b>nominativ</b>		<b>genitiv</b>								
cor	cordis	N	coeur	M	cuore	M corazón	M	cor, coração	M	hjärta
marmor	marmoris	N	marbre	M	marmo	M mármol	M	marmore	M	marmor

BILAGOR

LATIN		GEN	FRANSKA		GEN	ITALIENSKA		GEN	SPANSKA		GEN	PORTUGISKA		GEN	ÖVERSÄTTNING AV LATIN
nominativ	accusativ														
<b>4.3.2 -NTEM</b>															
frons	frontem	F	front	M	fronte	M/F	frente	M/F	fronte			panna; front			
gens	gentem	F	gens		gente		gente		gente			släkt			
fons	fontem	M(F)	fonts/fontaine	M/F	fonte	F	fuenta	F	fonte	F		källa			
proovidens	prooindentem	M	providence	F			providencia	F	providência	F		fötseende			
torrens	torrentem	M	torrent		torrente		torrente		torrente	F		fors			
dens	dentem	M	dent	F	dente		diente		dente			tand			
occidens	occidentem	M	occident		occidente		occidente		occidente			östern; den uppgående solen			
oriens	orientem	M	orient		oriente		oriente		oriente			västern			
mons	montem	M	mont		monte		monte		monte			berg			
parens	parentem	M/F	parent	M/F	parente	M/F	pariente, -a	M/F	parente	M/F		förälder			
serpens	serpentem	M	serpent		serpe(m/f), -nte	M/F	sierpe, serpiente	F	serpente	F		kräldjur: orm, drake			
<b>4.3.3 -INEM</b>															
ordoo	ordinem	M	ordre		ordine		orden	M/F	ordem	F		rad			
sanguis	sanguinem	M	sang		sangue		sangre	F	sangue			blod			
unguis	unguinem	M										nagel			
caalligoo	caalliginem	F			caligine		calina, calima		caligem			mörker			
multituudoo	multituudinem	F	multitude				multitud					mängd			
pleenituudoo	pleenituudinem	F	plenitude		plenitudine		plenitud					riklighet			
soolituudoo	soolituudinem	F	solitude		solitudine		soledad		solidão			ensamhet			
homoo	hominem	M	homme		uomo		hombre		homem			människa			
virgoo	virginem	F	vierge		vergine		virgen	M/F	virgem	M/F		jungfru			
<b>4.3.4 -REM</b>															
cinis	cinerem	M(F)	cendre	F	cenere	F	ceniza	F(M)	cinza	F		aska			
vesper	vesperem	M	vêpres	F	vespero		vispera	F	vespera	F		afton; väster			
pulvis	pulverem	M	poudre	F	polvere		pólvora	F	po			damm, stoft			
aaer	aaera/aaerem	M	air		aria, aere, aire	F/M	aire		ar			luft			
carcer	carcerem	M			carcere		cárcel	F	carcere			fängelse			
venter	ventrem	M	ventre		ventre		ventre		ventre			mage			
cadaaver	cadaaverem	M	cadavre		cadavere		cadáver		cadáver			kadaver			
cucumis	cucumerem	M	concombre		cocomero							gurka			
turtur	turturem	M	tourtre		tortora	F	tortolo, -a	M/F	(rola)	F		turturduva			
adulter	adulterem	M/F										vuxen			
fraater	fraatrem	M	frère		frate		fraire		fraire, freire			bror			
liiber	liiberem	M										friboren			
magister	magistrem	M/F	maître	M	maestro	M	maestro, -e		mestro, -e			föreståndare			
pater	patrem	M	père		padre		padre		padre			far			
pauper	pauperem	M/F	pauvre		povero	M	pobre		pobre			fattigman			
puer	puerem	M										pojke			
maater	maatrem	F	mère		madre		madre		mãe			mor			
mulier	mulierem	F			moglie		mujer		mulher			hustru			

BILAGOR

LATIN			FRANSKA		ITALIENSKA		SPANSKA		PORTUGISISKA		ÖVERSÄTTNING AV LATIN
nominativ	accusativ	GEN		GEN		GEN		GEN		GEN	
<b>4.3.5 -AATEM</b>											
aestaas	aestaatem	F	été	M	estate						sommar
aetaas	aetaatem	F			età			edad		idade	ålder
ciivitaas	ciivitaatem	F	citè		città			ciudad		cidade	samhälle; ställning
potestaas	potestaatem	F			potestà			potestad		potestade	makt
societaas	societaatem	F	societè		società			sociedad		sociedade	gemenskap
voluntaas	voluntaatem	F	volontè		volontà			voluntad		vontade	vilja
<b>4.3.6 -IOONEM</b>											
possessioo	possessioonem	F	possession		possezzo	M	posesión		possessão		ägande; besittningstagande
regioo	regioonem	F	region		rione/regione	M/F	región		região		linje; gräns, område
exaltaatioo	exaltaatioonem	F	exaltation		esaltazione		exaltación		exaltação		upphöjelse
opiinioo	opiinioonem	F	opinion		opinione		opinión		opinião		åsikt
ratioo	ratioonem	F	raison, ratiön		ragione, razione		razón, ración		razão, racão		förnuft
religioo	religioonem	F	religion		religione		religiön		religião		betänklighet, noggrannhet; religion
temptaatioo	temptaatioonem	F	tentation		tentazione		tentación		tentação		försök
viisioo	viisioonem	F	vision		visione		visión		visão		åsyn
adustioo	adustioonem	F									brännande; värmeslag
cognaatioo	cognaatioonem	F									släktskap
commootioo	commootioonem	F	commotion		commozione						rörelse
centurioo	centurioonem	M									centurion
<b>4.3.7 -OONEM</b>											
carboo	carboonem	M	charbon		carbone		carbón		carvão		kol
pepoo(n)	pepoonem	M	pepin		popone		pepino		pepino		melon
sermoo	sermoonem	M	sermon		sermone		sermón		sermão		samtal
dracoo	dracoonem	M	dragon		dragone		dragón		dragão		drake
la(a)troo	latroonem	M	larron		ladro		ladrón, -a	M/F	ladrão		tjuv

BILAGOR

LATIN			FRANSKA		ITALIENSKA		SPANSKA		PORTUGISISKA		ÖVERSÄTTNING AV LATIN
nominativ	genitiv	GEN		GEN		GEN		GEN		GEN	
<b>4.3.8 NEUTRALA</b>											
reete	reetis	N	réseau	M	rete	F	red	F	rede	F	nät
milia (pl)	millium	N	mille	M	miglio	M	milla	F	milha	F	mil
pecus	pecoris	N			pecora	F	pecora	F			boskap
laac	lactis	N	lait	M	latte	M	leche	F	leite	M	mjök
mel	mellis	N	miel	M	miele	M	miel	F	mel	M	honung
luumen	luminis	N	lumière	F	lume	M	lumbre	F	lume	M	ljus
mare	maris	N	mer	F	mare	M	mar	M(F)	mar	M	hav
pectus	pectoris	N	poitrine	F	petto	M	pecho	M	peito	M	brösta
caput	capitis	N	cap	M	capo	M	capo	M	capô	M	huvud
corpus	corporis	N	corps	M	corpo	M	cuervo	M	corpo	M	kropp
criimen	criiminis	N	crime	M	crimine	M	crimen	M	crime	M	beskyllning, åtal
genus	generis	N	genre	M	genere	M	género	M	género	M	börd, härstamning
noomen	noominis	N	nom	M	nome	M	nombre	M	nome	M	namn
os	ossis	N	os	M	osso	M	hueso	M	osso	M	ben
tempus	temporis	N	temps	M	tempo	M	tiempo	M	tempo	M	tid
vaas	vaasis	N	vase	M	vaso	M	vaso	M	vaso	M	vas
animal	animaalis	N	animal	M	animale	M	animal	M	animal	M	djur
seemen	seeminis	N			seme	M	semen	M	sémen	M	sädeskorn, frö
foraamen	foraaminis	N			forame	M			forame	M	borrhål
juus	juuris	N			giure	M					rätt
fluumen	fluuminis	N			fiume	M					flöde, ström
carmen	carminis	N	charme	M							sång

BILAGOR

LATIN			FRANSKA		ITALIENSKA		SPANSKA		PORTUGISKA		ÖVERSÄTTNING AV LATIN
nominativ	ackusativ	GEN		GEN		GEN		GEN		GEN	
<b>LLEM</b>											
collis	collem	M	colline	F	colle		collado		cole		kulle
foliis	follem	M	fol				fuelle		fole		lädersäck
pellis	pellem	F	peau		pelle		piel		pele		skinn
vallis	vallem	F	val	M	valle		valle	M	vale	M	dal
<b>CEM</b>											
calix	calicem	M	calice		calice		cauce		calice		bägare: fat, gryta
vertex	verticem	M			vertice		vértice		vertice		virvel
raamex	raamicem	M	rame	F							stav, stör
raadix	raadicem	F	radis	M	radice		raiz		raiz		rot
crux	crucem	F	croix		croce		cruz		cruz		kors
lux	lucem	F			lucerna		luz		luz		ljus
pax	pacem	F	paix		pace		paz		paz		frid
vox	vocem	F	voix		voce		voz		voz		röst
dux	ducem	M	duc		duce		dux				ledare
<b>ITEM</b>											
liimes	liimitem	M	limite	F	limite		linde	M/F	linde		gränslinje
orbis	orbitem	M	orbite	F			órbita	F			cirkel, krets
hospes	hospitem	M/F	hote	M/F	ospite	M/F	huésped, a	M/F	hospede	M/F	gästvän; främling
<b>OOTEM</b>											
nepoos	nepootem	M	neveu		nipote	M/F					son-, dotterson > bror-, systerson
sacerdoos	sacerdootem	M/F									präst
<b>ENSTAVIGA NOMINATIVER</b>											
grex	gregem	M			gregge						hjord
paar	paarem	M	pair, -e	M/F	pari						like
pees	pedem	M	pied		pie		pie		pe		föt
sool	soolem	M	soleil		sole		sol		sol		sol
frux	fructem	F									frukt
lex	legem	F	loi		legge		ley		lei		lag
mors	mortem	F	mort		morte		muerte		morte		död
nox	noctem	F	nuit		notte		noche		noite		natt
pars	partem	F	part		parte		parte	M/F	parte		del
plebs	plebem	F	plébe		pieve		plebe		plebe		folk
trabs	trabem	F			trave				trave		stock, plank
urbs	urbem	F			urbe		urbe				stad
viis	vim	F									kraft
boos	bovem	M	boeuf		bove, bue		buey		boi		ko, oxe
reex	reegem	M	roi		re		rey		rei		kung

BILAGOR

LATIN		GEN	FRANSKA		GEN	ITALIENSKA		GEN	SPANSKA		GEN	PORTUGISISKA		GEN	ÖVERSÄTTNING AV LATIN
nominativ	ackusativ														
<b>IS/ES - IM/EM</b>															
fiinis	fiinem	M	fin	F	fine	M/F	fin	M/F	fim						slut
fuunis	fuunem	M			fune	F									rep, tåg
ignis	ignem	M													eld
paanis	paanem	M	pain		pane		pan		pão						bröd
vectis	vectem	M													hävstång
basis	basem	F	base		base		base		base						grund
fames (sg)	famem	F	faim, famine		fame		hambre		fome						hunger
naavis	naavem	F	nef		nave		nave, nao		nave						skepp
nivees (pl)	nivees	F													nivå
nuubees	nuubees	F	nuage/nuee	M/F	nuvola		nube		nuvem						moln
pelvis	pelvem	F													bäcken
pestis	pestem	F	peste		peste		peste		peste						pest
vestis	vestem	F	veste		veste				veste						kläder
canis	canem	M	chien, -ne	M/F	cane				cão						hund
hostis	hostem	M/F			oste		hueste	F	hoste	F					främling; fiende
piscis	piscem	M	poisson		pesce		pez		peixe						fisk
vermis	vermem	M	ver		verme, -ine				verme						mask
ovis	ovem	F					oveja		ovelha						får
turris	turrim	F	tour		torre		torre		torre						torn
vulpes	vulpem	F			volpe										räv
<b>ÖVRIGA</b>															
craateer	crateera	M	cratère		cratere		cráter		cratera	F					blandningskärl
lapis	lapidem	M			lapide	F	lápida	F	lapide	F					sten
seemis	seemisse	M													hälft
mercees	merceedem	F	merci	M/F	mercede		merced		merce						lön
princeps	principem	M	prince		principe		príncipe		principe						prins